

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка**

БУЛИК НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА

УДК: 902 (477. 83-25) “18/19”

**АРХЕОЛОГІЧНА НАУКА У ЛЬВОВІ
У ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

**Спеціальність 07.00.06 – історіографія, джерелознавство
та спеціальні історичні дисципліни**

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового
ступеня кандидата історичних наук

Львів – 2007

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі археології та історії стародавнього світу Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент

Берест Роман Ярославович,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

доцент кафедри археології та історії

стародавнього світу

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор

Гелей Степан Дмитрович,

Львівська комерційна академія,

завідувач кафедри історії України та політології;

кандидат історичних наук

Руда Оксана Василівна,

Український католицький університет,

доцент кафедри історії України

Провідна установа: Інститут історії України НАН України

Захист відбудеться 15 травня 2007 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.12 у Львівському національному університеті імені Івана Франка (76000, м. Львів, вул. Університетська, 1).

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий “13” квітня 2007 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради,

доктор історичних наук, професор

Сухий О. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена кількома аспектами. Після проголошення незалежності України почався новий етап у розвитку української історичної науки, який позначився концептуальними змінами в організації історичних досліджень. Передусім – вільним доступом до заборонених раніше архівних фондів, відсутністю обмежень у розробці різноманітних дослідницьких тем, що дало змогу висвітлити внесок окремих дослідників та наукових і культурно-освітніх установ (сама згадка про які в радянський час була під забороною), а також у новій інтерпретації подій та явищ, які розглядалися крізь призму радянської ідеології.

На сучасному етапі розвитку історичної науки назріла потреба створення узагальнюючих праць, в тому числі з історії археології. Впродовж останнього часу досліджено велику кількість пам'яток різних археологічних культур та епох, натомість поза увагою продовжує залишатися дослідник – сама історія науки. Застосування новітніх методів польових робіт відкриває більші можливості для наукової інтерпретації минулих подій та явищ, а це зумовлює залучення усього пласту джерельних матеріалів. Розвиток археології спонукає до пошуків передумов, які мали безпосередній вплив на накопичення джерельної бази і виокремлення археології в окрему наукову дисципліну.

З огляду на те, що у досліджуваній період Львів був частиною імперії Габсбургів, питання розвитку археології на теренах Східної Галичини неодноразово розглядалися зарубіжними вченими. Однак донедавна була помітна певна диспропорція у вивченні історії археології між польськими та українськими істориками. У польській історіографії існує чимало узагальнюючих праць про становлення археології у Галичині у XIX ст., в той час як з боку української науки ці питання залишаються малодослідженими. Власне, аспекти розвитку археологічної науки у Львові українськими науковцями та установами в XIX – на поч. XX ст. є винятково актуальними у сьогоднішній археологічній науці як в Україні, так і поза її межами.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках наукової теми “Історія та культура населення басейну Верхнього Дністра, Західного Бугу та Стиру від найдавніших часів до епохи середньовіччя” (0105U4004938), яка виконується на кафедрі археології та стародавнього світу Львівського національного університету імені Івана Франка та планової теми відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України “Розвиток археології у Західній Україні в XIX–XX ст.” (0104U000287).

Об'єкт дослідження – археологічна наука у Львові в XIX – на поч. XX ст.

Предмет дослідження – археологічна діяльність наукових та культурно-просвітніх товариств, що діяли у Львові у досліджуваній період, особистий внесок науковців Львова, які

стояли біля витоків західноукраїнської археології (А. Петрушевича, А. Шнайдера, І. Шараневича, М. Грушевського, К. Гадачека, В. Гребеняка та ін.).

Хронологічні рамки дисертаційного дослідження визначаються періодом від початку XIX ст. – до 1914 р. Нижня межа пов'язана з накопиченням джерельної бази археології, першими археологічними дослідженнями, формуванням приватних археологічних колекцій та музейних збірок. Верхньою межею є початок Першої світової війни, в результаті чого припинилися археологічні роботи в краї.

Мета – висвітлити історію становлення та розвитку археологічної науки у Львові у XIX – на поч. XX ст. у контексті діяльності музейних, науково-освітніх установ Львова, розкрити внесок окремих особистостей. Досягнення вказаної мети передбачає вирішити ряд **завдань**, а саме дослідити:

- стан наукової розробки проблеми та джерельну базу дослідження;
- установи, довкола яких відбувалося формування археологічної науки у Львові;
- процес формування львівського археологічного осередку та його взаємозв'язки з іншими археологічними школами;
- значення археологічних виставок та з'їздів другої половини XIX ст. у процесі становлення археологічної науки;
- роль кафедри класичної археології та праісторії Львівського університету й внесок К. Гадачека формуванні львівської археологічної школи;
- позицію центральних органів влади і крайової адміністрації щодо охорони та збереження археологічної спадщини у Східній Галичині;
- місце археологічних досліджень у науковій діяльності українських наукових організацій Львова др. пол. XIX ст.;
- історію формування археологічних колекцій у музейних установах Львова;
- основні досягнення у практичній археології, створити археологічну карту пам'яток XIX – поч. XX ст., показати основні етапи розвитку польових археологічних досліджень у Східній Галичині.

Методологічну основу дисертаційної роботи визначають принципи історизму, системності та наукової об'єктивності в підході до вивчення явищ минулого на основі комплексного використання джерел та літератури. Зокрема, для аналізу джерельної бази дисертації було застосовано історико-порівняльний та типологічний методи. Огляд літератури здійснено за хронологічним та структурно-тематичним принципом історіографії. З метою дослідження археологічних осередків Львова, а також організації наукової роботи використовувались методи аналізу та синтезу, проблемно-хронологічний, індуктивний, дедуктивний методи. Для аналізу

наукового доробку окремих представників львівської археологічної школи застосовано порівняльний метод.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній вперше систематизовано, проаналізовано різні документи, публікації та матеріали, які дають змогу відобразити в цілісному вигляді процес зародження та розвитку археологічної науки у Львові у XIX – на поч. XX ст., розкривається питання протистояння різних археологічних шкіл, висвітлюються шляхи формування методики наукових досліджень у розвідкових та стаціонарних роботах. Частина архівних документів про археологічну діяльність окремих організацій та дослідників у науковий обіг вводяться вперше.

Науково-практичне значення отриманих результатів полягає у суттєвому розширенні сучасних наукових знань про період історії становлення та розвитку археологічної науки. Робота може бути використана при написанні узагальнюючих праць з історії археології в Україні, спільних міжнародних проектів з питань формування археологічних знань у Польщі, Австрії. Отримані дані послуговують доповненням до біографічних розвідок про видатних діячів того часу.

Основні положення дисертації **апробовані** на засіданнях кафедри археології та історії стародавнього світу, відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, на щорічних наукових конференціях викладачів та аспірантів історичного факультету Львівського університету 2003–2005 рр., на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях: “Історичні пам’ятки Галичини” (м. Львів, листопад 2002 р.), “Археологія заходу України” (м. Львів, травень 2005 р., травень 2006 р.), “100 років кафедрі археології та історії стародавнього світу” (м. Львів, листопад 2005 р.), “Z historii polsko-ukraïckich związkyw w archeologii” (Варшава, квітень 2006 р.).

Структура дисертації. Робота побудована за проблемно-хронологічним принципом. Відповідно до проблематики дослідження, конкретних завдань і логіки викладу дисертація складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків. Її загальний обсяг становить 264 с., з них 171 с. основного тексту. Список використаних джерел та літератури містить 483 позиції.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, окреслено хронологічні рамки, визначено мету, основні завдання, об’єкт та предмет дослідження, охарактеризовано методологічну основу дисертації, визначено її наукову новизну, запропоновано варіанти практичного використання одержаних результатів.

У першому розділі – “**Джерельна база та історіографія дослідження**” проаналізовано стан наукової розробки та джерельну базу дисертації.

Основну групу джерел становлять матеріали архівів Львова, зокрема, Центрального державного історичного архіву України у Львові (далі ЦДІАУ у Львові), Державного архіву Львівської області (далі ДАЛО), Відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України.

Особливе місце у роботі відведено документам, які зберігаються у фондах ЦДІАУ у Львові. Використано матеріали фонду Крайове археологічне товариство у Львові (192). Найбільшу групу складають статuti, звіти, протоколи зборів, списки членів, дозволи на проведення науково-дослідницьких, культурно-освітніх заходів, відомості про засновників, організаторів, посадовий та персональний склад, організаційні, адміністративні, поточні проблеми.

Важливу наукову інформацію в плані вивчення історії археологічної науки у Львові в останній чверті XIX ст. містить фонд Ставропігійський інститут (129) ЦДІАУ у Львові. У фонді знаходяться протоколи засідань організаційного комітету та матеріали про організацію археологічно-бібліографічної виставки 1888 р.

Фонд Наукове товариство імені Шевченка (309) містить інформацію, яка дає можливість охарактеризувати формування археологічних збірок музеїв НТШ та Ставропігії, їхнє походження, відзначити періоди зростання та втрат, проблеми існування, результати археологічних досліджень пам'яток. Матеріали фонду суттєво доповнюють археологічну діяльність А. Петрушевича, І. Шараневича, М. Грушевського, Ф. Вовка та ін., котрі тривалий період співпрацювали у зазначених наукових установах.

Варто також відзначити фонд Галицьке намісництво (146), у якому знаходяться документальні матеріали, котрі відображають різні сторони життя галицького суспільства, в тому числі і окремі сторони діяльності археологічних осередків.

Аналіз опрацьованих архівних матеріалів фонду Львівський університет ДАЛО (26) дає змогу простежити процес формування та розвитку археологічної науки упродовж XIX – поч. XX ст. у Львівському університеті, її трансформацію від релігійно-догматичного до науково-практичного викладу теоретичних курсів.

Викладацька робота археологів університету відображена в особових справах викладачів, з яких почерпнуто інформацію про біографічні дані, науково-дослідницьку та навчально-педагогічну діяльність І. Шараневича та К. Гадачека. Важливою віхою у розвитку університетської археології стало заснування “Академічного гуртка любителів археології”. Процес його створення, кількісний склад, мету діяльності було відтворено на основі документів, що зберігаються у фонді Львівського університету.

Для вивчення наукової діяльності окремих львівських археологів використано матеріали іменних бібліотечних фондів І. Шараневича (170), А. Петрушевича (77), які знаходяться у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України.

В архіві Державного археологічного музею у Варшаві в фонді Л. Козловського знайдено відомості про археологічну діяльність В. Деметрикевича, А. Кіркора, Г. Оссовського, К. Гадачека та ін.

Велику групу опублікованих джерел склали відозви організацій до громадськості, статuti товариств, хроніки, каталоги музеїв та виставок.

Важливим джерелом є наукові праці археологів XIX – поч. XX ст. – А. Шнайдера, І. Шараневича, А. Петрушевича, К. Гадачека, А. Кіркора, Г. Оссовського, М. Грушевського, В. Гребеняка, які дають змогу простежити розвиток археологічної науки у Львові і є звітами про виконані археологічні обстеження та отримані результати.

Історичне тло розглянутих подій, ставлення громадськості Львова до археологічних знахідок, окремі відозви та звернення, повідомлення про результати польових досліджень, знаходимо на сторінках тогочасної преси, зокрема у часописах “Діло”, “Душпастыр”, “Зоря”, “Слово”.

Використана джерельна база є значною за обсягом, різною за змістом, різноманітною за характером, що дозволило показати чимало важливих аспектів історії зародження археологічної науки у Львові у XIX – на поч. XX ст.

Історіографію досліджуваної теми можна умовно поділити на дві групи. До першої віднесено праці українських дослідників, які дають змогу відтворити роль українських вчених у дослідженні первісної історії України у львівському осередку. Другу групу становлять роботи польських авторів, у яких розглядається діяльність окремих організацій та археологів під кутом зору формування польської археології у Львові.

Українську історіографію поч. XX ст. відкривають роботи Б. Януша¹, у яких увагу відведено діяльності перших фахових археологів, проблематиці виникнення та діяльності наукових осередків, товариств, закладів, установ Галичини. Автор подав короткий критичний аналіз найдавніших публікацій на археологічну тематику і висловив своє бачення проблеми формування та розвитку археології Львова у XIX ст.

Період до початку Другої світової війни має значні прогалини у вивченні історії археології. З числа праць львівських дослідників цього часу варто відзначити роботу Л. Харевич.

¹*Janusz B. Kultura przedhistoryczna Podola Galicyjskiego. Lwów, 1919. – 171 s.; Janusz B. Z pradziejow ziemi Lwowskiej. – Lwów, 1913. – 92 s.; Janusz B. Zabytki przedhistoryczne Galicyi Wschodniej. – Lwów, 1918. – 310 s.; Janusz B. Wspomnienie o ьр. Karolu Nadaczeku // WiadomoŃci Konserwatorskie. – Lwów, 1924. – S. 73–76.*

Упродовж радянського періоду проблема історії західноукраїнської археології в українській історіографії була свого роду “табу” і фактично не розглядалася вітчизняними дослідниками. Виняток становлять роботи Я. Пастернака та Я. Дашкевича².

Власне Я. Пастернак вже на початок ХХ ст. за рівнем наукового розвитку ставить львівську археологічну науку в одну наукову площину з одеською та київською археологічними школами. Навіть в умовах австро-угорського панування львівська археологічна наука визначала основні та пріоритетні напрямки археологічних досліджень в Україні³.

Окремі сюжети з розвитку археології у Східній Галичині містить робота українського вченого-емігранта П. Курінного⁴.

Після проголошення незалежності України розпочався новий етап у вивченні історії української археології. Об’єктом дослідження стали питання археологічної діяльності Наукового товариства імені Шевченка, Ставропігійського інституту, формування археологічних колекцій у музеях Львова. Серед праць відзначимо внесок у дослідженні цієї проблеми В. Петегирича, Д. Павліва, М. Бандрівського, Р. Береста, О. Ситника, О. Киричук, Н. Білас, С. Терського тощо⁵.

Важливе місце в історіографії питання, формування та розвитку археологічної науки Львова в другій половині ХІХ – на поч. ХХ ст. належить польській науковій літературі. Помітно

² *Пастернак Я.* Старий Галич (Археологічно-історичні дослідження у 1850-1943 рр.). – Краків-Львів, 1944. – 219 с.; *Дашкевич Я.* Львівські „Теки” А.Шнейдера як історико-краєзнавче джерело // Архіви України. – 1965. – №.4. – С. 73–76.

³ *Пастернак Я.* Археологія України. – Торонто, 1961. – 789 с.

⁴ *Курінний П.* Історія археологічних знань про Україну. – Полтава, 1994. – 140 с.

⁵ *Петегирич В., Павлів Д.* Археологія у дослідженнях членів НТШ // Записки НТШ. Праці історико-філософської секції. – Львів, 1991. – Т. ССХХІІ. – С. 412–426; *Бандрівський М.* Археологічна діяльність Ізидора Шараневича (1829–1901) // Постаті української археології. МДАПВ. – Львів, 1998. – Вип. 7. – С. 95–97; *Берест Р.* Карло Гадачек: штрихи біографії та наукової діяльності. // Постаті української археології. МДАПВ. – Львів, 1998. – Вип. 7. – С. 78–79; *Ситник О.* Постаті археології Львівського університету у фокусі столітньої історії // АДЛУ. – Львів, 2005. – Вип. 8. – С. 11–45; *Білас Н.* Археологічна наука у Львівському університеті (ХІХ – 30-ті роки ХХ ст.) // АДЛУ. – Львів, 2005. – Вип. 8. – С. 46–114; *Терський С.* Дослідження та колекціонування старожитностей Галицько-Волинської держави в Галичині у ХІХ ст. // АДЛУ. – Львів, 2005. – Вип. 8. – С. 296–304.

виділяються праці Ю. Костжевського, С. Носека, А. Абрамовича, Я. Леха, С. К. Козловського, І. Вроньської та ін.⁶

Отже, джерельна база та наукова література свідчать про важливість теми і необхідність створення комплексної монографічної праці, присвяченої становленню та розвитку археологічної науки у Львові у XIX – на поч. XX ст.

У другому розділі **“Передумови розвитку археологічної науки у Львові (початок – середина XIX ст.)”** відображено культурно-історичне тло Львова, у якому склалася сприятлива ситуація для формування археології, розглянуто процес колекціонування старожитностей, досліджено діяльність культурно-освітніх товариств та визначено їх роль у зародженні археологічної науки.

У рамках дослідження розглядаємо Львів як важливий археологічний центр, а всередині виділяємо окремі осередки, у яких формувалася археологічна наука. Особливий акцент зроблено на польових дослідженнях на території Східної Галичини, що дало змогу відтворити сферу наукових зацікавлень дослідників, створити археологічну карту пам'яток, відкритих та обстежених працівниками наукових установ міста.

Напр. XVIII – поч. XIX ст. просвітницькі ідеї, що охопили Європу, були активно сприйняті в Галичині. Внаслідок цього розпочалося формування приватних колекцій старовинних предметів. Колекціонування заклало основи для наукового вивчення археологічних матеріалів, опису та публікацій проведених спостережень, що стимулювало подальший розвиток науки. Прикладом може послужити створення на базі приватних колекцій у Львові Народного закладу ім. Осолінських, музею Любомирських та ін.

Про поступову еволюцію археології та виділення її в окрему науку свідчить те, що вже на початку 20-х рр. XIX ст. в рамках Краківського наукового товариства виникла Археологічна комісія, діяльність якої поширювалася на західні та східні галицькі землі. Її основним завданням став збір та вивчення архаїчних знахідок.

⁶ *Kostrzewski J. Dzieje polskich badac prehistorycznych. – Poznac, 1949. – 221 s.; Nosek S. Zarys historii badac archeologicznych w Maiopolsce. – Wrociaw, 1967. – 268 s.; Abramowicz A. Historia archeologii polskiej XIX i XX wiek. – Warszawa – Jydu, 1991. – 206 s.; Lech J. Between Captivity and Freedom. Polish Archaeology in the 20th Century. – Warsaw, 1999. – 222 p; Koziowski S.K. Pierwsi profesorowie // Dzieje archeologii na Uniwersytecie Warszawskim. – Warszawa, 1993. – S. 53–70; Wrocska J. Archeologia w periodykach warszawskich w drugiej poiwie XIX wieku. – Wrociaw-Warszawa-Krakyw-Gdacsk, 1989. – 149 s.*

Загалом, аналізуючи стан археології в Східній Галичині на період 20–30-х рр. XIX ст., чітко виділяється два наукових осередки (Львівський університет та Народний заклад ім. Оссолінських), які вплинули на подальший розвиток археологічної науки.

Важливою подією у науковому житті Львова на початку 20-х рр. XIX ст. стало створення музею Любомирських. У 1823 р. за домовленістю Г. Любомирського і Й. Оссолінського музейна установа Любомирських увійшла в склад Народного закладу ім. Оссолінських. “Археологічно-історичний відділ” зберігав викопні речові матеріали доісторичного та історичного періодів, які було поділено на дві групи. У першу групу включено найдавніші кам’яні та кістяні артефакти, які хронологічно охоплювали кам’яний вік та епоху міді-бронзи. Другу групу творили речові матеріали із історичних літописних пам’яток.

Наприкінці 20-х рр. XIX ст. музейна установа Любомирських провела археологічні роботи на Високому Замку та у недалеких околицях Львова. Зокрема, у 1828 р. директор Народного закладу ім. Оссолінських А. Клодзінський, обстежуючи групу курганних поховальних пам’яток у південно-східній околиці містечка Глиняни, відкрив та описав залишки оборонних укріплень досі невідомого городища. Оссолінеум став першою установою міста, у якій не лише акумулювали археологічні речові матеріали, але й стали проводити їх камеральну обробку.

Для становлення археології важливе значення мав каталог пам’яток Ж. Паулі “Старожитності галицькі” (1840), де автор не лише відзначив велику кількість знайдених архаїчних матеріалів, але й висунув думку про необхідність їх наукового опрацювання на основі нових методів, які набули поширення у Європі. Дослідник зробив наголос на тому, що інформація про поховальний обряд слов’ян (зокрема про урни з трупоспаленнями) може дати цікаві наукові висновки.

Певні здобутки в археології мають діячі “Руської трійці”. Увагу І. Вагилевича привертала печерні порожнини, а також йому належить обстеження великого кургану у Золочівському повіті. Набутий досвід у галузі археологічних досліджень сприяв тому, що наприкінці 40-х рр. XIX ст. Народний заклад ім. Оссолінських запросив І. Вагилевича на посаду кустоша (хранителя) музею Любомирських. Я. Головацький зібрав велику кількість археологічних матеріалів і оформив їх у каталог пам’яток.

Нова сторінка в розвитку археологічної науки у Східній Галичині відкривається в середині XIX ст. Влітку 1848 р. поблизу с. Городниця в р. Збруч знайдено кам’яну фігуру невідомого язичницького божества. Статуя увійшла в історичну літературу під назвою Збруцький ідол. Резонанс навколо знахідки спонукав до того, що Краківська археологічна комісія видала відозву до населення краю про необхідність збирання пам’яток старовини.

Таким чином, уже в середині XIX ст. Львів стає науковим центром у розвитку археологічної науки. Цьому сприяли, з одного боку, цікаві знахідки у Львові та його околицях (кам’яні, крем’яні

та кістяні знаряддя, фрагменти посуду, скарби прикрас та ін.), а з іншого – діяльність у місті наукових установ, у яких відбувалося наукове опрацювання знахідок.

У третьому розділі **“Краєзнавча та наукова археологічна діяльність у Львові у другій половині XIX – на початку XX ст.”** висвітлено роль краєзнавчої роботи у формуванні археологічної науки, проаналізовано археологічні дослідження в рамках Крайового археологічного товариства, Ставропігійського інституту, Наукового товариства імені Шевченка, Львівського університету. З’ясовано роль держави в охороні археологічної спадщини.

Археологія у Львові у другій половині XIX ст. тісно пов’язана із краєзнавством. У процесі розвитку археологічного краєзнавства заслуговують на увагу роботи А. Петрушевича. У його наукових дослідженнях, які ведуться з 1848 р., переплітаються краєзнавчі, археологічні, джерелознавчі та мовознавчі аспекти. У цьому ж контексті відзначимо діяльність А. Шнайдера. Археологічні розвідки (1862–1864) по придністровській частині Галицького Поділля склали основу для археологічної карти і каталогу пам’яток, що було фактично, першою спробою узагальнення історичних, археологічних та географічних відомостей про Галичину. Плідний період галицького краєзнавства пов’язаний з діяльністю І. Франка. Звичайно, що до когорти професійних археологів його відносити не варто, але деякі аспекти його діяльності у цій сфері заслуговують на увагу під кутом краєзнавчого напрямку в археологічних дослідженнях, прикладом цього є розвідка “Неолітичні знахідки в околицях Нагуевич та їх сучасне уживане”.

У другій половині XIX ст. у Львові виділяємо чотири основні наукові осередки (Крайове археологічне товариство, Ставропігійський інститут, Наукове товариство імені Шевченка та Львівський університет), довкола яких відбувається процес формування археології.

Крайове археологічне товариство (1875–1892) членським складом і мовою було польським, однак, існуючи у середовищі Львова і Східної Галичини, воно зосереджувало навколо себе і українських дослідників. Очолив товариство С. Крижанівський, членами його були – А. Шнайдер, Ж. Паулі, А. Кіркор, А. Петрушевич, І. Шараневич та ін. Товариство мало свій друкований орган (“Przegląd archeologiczny”). Серед заходів, проведених товариством, важливе місце займає З’їзд українських та польських археологів, археологічна виставка 1885 р. у Львові. Після цього спостерігається поступовий спад і 4 листопада 1892 р. із Відня у Галицьке намісництво надійшло повідомлення про те, що Крайове археологічне товариство у Львові знято з державного реєстру.

Серед археологічних досліджень Ставропігійського інституту на увагу заслуговує період 1860–90-х років. Особливо відзначається науково-дослідницька діяльність І. Шараневича та А. Петрушевича. Археологічні дослідження Ставропігійського інституту були пов’язані переважно з програмою вивчення історії літописних давньоруських міст. Дослідники Ставропігії вели розкопки в Галичі, Залукві, Звенигороді, селах Чехи та Висоцьке Бродівського повіту. Важливим моментом у роботі інституту було створення музею (1889), засновником якого був

І. Шараневич. На початку 90–х років XIX ст. археологічна наука у Ставропігійському інституті стала входити у кризову смугу. У цей час у Ставропігії з'являється гідний конкурент – Наукове товариство імені Шевченка, яке консолідує наукові сили національного спрямування.

З приїздом у 1894 р. до Львова М. Грушевського у НТШ спостерігаються певні зміни у підході до принципів дослідження історії України, зокрема її ранніх періодів. Під його керівництвом історико-філософська секція багато уваги приділяла археологічному напрямку роботи. В цей час у межах секції допоміжними були Археологічна та Статистична комісії. Періодично на порядок денний ставилися обговорення та дискусії на археологічну тематику (в період з 1894 по 1913 р. було виголошено та обговорено 32 доповіді, підготовлені на археологічних джерелах).

Важливим етапом у розвитку археології у НТШ було створення музею (1893), археологічний відділ якого виділився у 1900 р. М. Грушевський запропонував сформувати фондові збірки за проблемно-хронологічним принципом. Власне у археологічному відділі Музею НТШ розпочали наукову роботу Б. Януш та В. Гребеняк. Завдяки роботі В. Гребеняка було підготовлено тимчасовий каталог Музею НТШ. Напередодні Першої світової війни археологічна збірка НТШ була найбільшою у Східній Галичині.

Про зростання значення археології у дослідженнях НТШ свідчить і те, що на засіданні історико-філософської секції 26 листопада 1913 р. М. Залізняк подав проект утворення Археологічно-етнографічної комісії, 31 грудня 1913 р. прийнято рішення про утворення Археологічної комісії.

У Львівському університеті відзначалася діяльність І. Шараневича, який у 1871–1899 рр. очолював кафедру австрійської історії. Заслугою вченого перед університетською археологією було поповнення фондів збірок археологічними матеріалами з розкопок у Чехах і Висоцькому.

Виокремлення археології з-поміж інших навчальних дисциплін в університеті пов'язано із призначенням К. Гадачека весною 1905 р. на посаду професора класичної археології та створенням кафедри класичної археології та праісторії. Помітним моментом було створення “Академічного гуртка любителів археології” (1909). Загальне керівництво роботою студентської організації взяв на себе професор Гадачек.

Розвиток археології у Галичині спонукав державу до заходів, спрямованих на охорону пам'яток. Показовою є низка урядових постанов, спрямованих на забезпечення збереженості археологічної спадщини (15 червня 1846 р., 31 грудня 1850 р.) та створення консерваторських комісій. Першим охоронцем пам'яток Східної Галичини став М. Потоцький, з 1873 р. – В. Дідушицький. 1873 р. проведено реформу консерваторської служби, внаслідок якої змінено назву комісії на “Цісарсько-королівська комісія для дослідження та охорони пам'яток”. У 1897 р.

Державним консерватором історичних пам'яток Східної Галичини призначено І. Шараневича, який на цій посаді був першим українцем.

Наприкінці XIX ст. Краківська академія науки і мистецтва прийняла рішення про видання спеціальних дозволів на проведення археологічних робіт. Дозвіл видавали лише особам, які займалися науково-дослідницькою діяльністю, а також представляли наукову чи культурно-освітню установу. Це були перші “відкриті листи” на право проведення археологічних розкопок в Галичині.

У четвертому розділі **“Організаційна та культурно-освітня археологічна робота у Львові у другій половині XIX – на початку XX ст.”** розглянуто роль археологічних виставок у розвитку археології, розкрито участь галицьких дослідників у археологічних з'їздах, простежено процес формування археологічних колекцій у музеях Львова.

Археологічні виставки, які проходили у Львові у 1861, 1885 і 1888 рр. стали вагомим стимулом для дальшого розвитку археологічної науки, сприяли ґрунтовному дослідженню археологічних пам'яток, а також лягли в основу перших музейних збірок археологічного профілю.

Провідну роль у підготовці першої виставки (1861) відіграв Оссолінеум та музей Любомирських. Більшість вітрин організатори виставки заповнили випадковими знахідками, значна частина яких не мала етикетажу. Загалом наукове значення виставки 1861 р. є незначним.

Наступний показ археологічних знахідок було здійснено у 1873 р. на виставці старовинних предметів у Відні. Участь у виставці взяли: А. Петрушевич, який представляв археологічні матеріали, знайдені на Підзамчі у Львові (кам'яні знаряддя, ліпний посуд), давньоруські знахідки із Галича та ін. В. Дідушицький представив знахідки найдавнішої флори і фауни Східної Галичини.

9–24 вересня 1885 р. у залах Львівської Політехніки проведено другу археологічну виставку. Організацію було покладено на Крайове археологічне товариство за участю діячів Ставропігії.

Ініціатором проведення археологічно-бібліографічної виставки наприкінці 80–х років XIX ст. виступив І. Шараневич. Значну роль у відкритті та підготовці виставки відіграв “Народний Дім”. Найбільше її значення у тому, що після закінчення роботи виставки 1888–1889 рр. спеціальним рішенням Ради старійшин Ставропігійського інституту її було трансформовано у Ставропігійський музей.

Важливим кроком у розвитку археології у другій половині XIX ст. стала участь львівських дослідників у міжнародних конгресах та з'їздах. Серед учасників слід відзначити Я. Головацького, А. Шнайдера, І. Шараневича.

У 1885 р. у Львові проведено з'їзд руських і польських археологів. Офіційними мовами з'їзду були українська і польська мови. Організатори сформували дві секції. Руську секцію очолив І. Шараневич, польську – В. Дідушицький. У резолюції з'їзду зазначено значні здобутки

археологічної науки Львова, для дальшого розвитку археологічних досліджень у Східній Галичині було прийнято рішення просити сейм підтримати фінансування польових робіт у краї. З метою підготовки кваліфікованих кадрів висловлено пропозиції про відкриття кафедри археології у Львівському університеті. Прийнято постанову про покращення закладів охорони пам'яток історії у Львові та Кракові.

У 1899 р. члени НТШ отримали запрошення взяти участь у XI археологічному з'їзді в Києві. Були заплановані доповіді І. Шараневича, М. Грушевського, Ф. Вовка, І. Франка. Однак вимога, яку поставило Товариство перед організаторами з'їзду (українська мова нарівні з російською), не була виконана, і члени Товариства не взяли участі у роботі з'їзду.

Аргументована відмова галицьких вчених на чолі з М. Грушевським від участі у з'їзді забезпечила українському питанню значний резонанс у наукових колах Росії. Згодом на сторінках Львівського “Літературно-наукового вісника” І. Франко помістив відгук учасника XI археологічного з'їзду, професора з Чехії д-ра К. Кадлеца, який зазначав, що недопущення української мови внесло у роботу з'їзду дисгармонію.

Формування археологічних колекцій відбувалося головним чином у музеї Народного дому, музеї Дідушицьких та Національному музеї.

У п'ятому розділі **“Польові археологічні дослідження та видавнича діяльність у ХІХ – на початку ХХ ст.”** розглянуто еволюцію практичної археології у Східній Галичині.

В розвитку польових археологічних досліджень у межах досліджуваного періоду виділяємо три етапи, що дають змогу прослідкувати перехід від безсистемних випадкових знахідок до цілеспрямованих археологічних робіт.

Перший етап окреслюємо поч. ХІХ ст. – 1848 р. – характеризується лише випадковими знахідками, оскільки фахові археологічні дослідження на цьому етапі відсутні. У 1820–х років до Львова надходять повідомлення про випадкові знахідки на території сучасних Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей. У 1820 р. орендатор місцевого маєтку у Більчі-Золотому (печері Вертеба) Я. Хмелецький виявив пам'ятку трипільської культури, 1826 р. знайдено тілопальне поховання III ст. н. е. в с. Велика Кам'янка Івано-Франківської області. Наступного року зафіксовано поховання культури кулястих амфор у с. Берем'яни Тернопільської області.

Упродовж 40–х рр. ХІХ ст. з'являються відомості про розвідкові археологічні роботи львівських дослідників І. Вагилевича, А. Шнайдера та А. Петрушевича. А. Петрушевич свої археологічні розвідки розпочинав у княжому Галичі. У 1847–1850 рр. він детально ознайомився із фундаментами церков княжих часів, провів там незначні археологічно-архітектурні обстеження і зарисував їх залишки.

Другий етап охоплює 1848–1875 рр. – відбувається поступовий перехід від аматорського зацікавлення предметами старовини до перших наукових розвідкових та стаціонарних археологічних робіт.

Важко погодитися із загальноприйнятою тезою, яку досить активно підтримує багато сучасних дослідників, щодо вирішального впливу знахідки Збруцького ідола на розвиток планових польових археологічних досліджень у Східній Галичині. Як свідчать джерела, для археологічної науки Львова період від початку 50–х – до середини 70–х рр. XIX ст. відзначається тією ж інертністю, що й попередні десятиліття.

Переважає більшість археологічних знахідок на цьому етапі – це випадково виявлені скарби, які потрапили у літературу як предмети “музейної вартості” і відомі з путівників та каталогів львівських музеїв.

У 1866 р. під час будівництва залізничної колії на Підзамчі у Львові робітники знайшли фрагменти ліпних горщиків, крем'яні відщепи та кілька кам'яних знарядь. На місці виявлених речових матеріалів А. Петрушевич розпочав археологічні роботи. Дослідження на Підзамчі велися кілька років. У 1869 р. знайдено велику кількість знахідок, які належали до мідного й бронзового віку, що дало можливість ствердити прадавність заселення території Львова. У 60–х рр. XIX ст. діячі Ставропігійського інституту видали низку ґрунтовних праць із давньоруської історії, у яких вагоме місце зайняло використання археологічних джерел.

Заслугове на увагу запровадження нових методів досліджень курганних захоронень. У 1874 р., досліджуючи курганне поховання культури шнурової кераміки, що знаходилося поблизу с. Хотимир Тлумацького повіту, А. Шнайдер успішно застосував метод суцільного перерізу пам'ятки за допомогою траншеї. Крім речових матеріалів (поховальний інвентар) було простежено стратиграфічні нашарування, які дали можливість відзначити певні особливості у здійсненні курганних захоронень, обрядів у племен культури шнурової кераміки.

Із весни 1874 р. А. Кіркор виконав низку розвідкових робіт та археологічних розкопок на території Тернопільщини. Дослідник відкрив важливі археологічні пам'ятки біля сіл Більче-Золоте, Сапогів, Глибочок, які відзначаються науковою цінністю археологічних знахідок.

Третій етап – це 1876 – поч. XX ст. (до I-ої світової війни). В останній чверті XIX ст. відбувається справжній “археологічний бум”. Напрацювання та здобутки в галузі археології Галичини у 60–70 рр. XIX ст. сприяли згуртуванню науковців, зростанню наукового інтересу до вивчення історичного минулого. З середини 70–х рр. XIX ст. до I-ої світової війни відкрито та досліджено велику кількість археологічних пам'яток.

На цьому етапі вирішальну роль відіграють стаціонарні розкопки пам'яток. Наприкінці 70–х років XIX ст. у Львові виділяється кілька наукових осередків, які займаються фаховими польовими дослідженнями. З науковців, які творили археологію у цей час, помітно виділяються

І. Шараневич, М. Грушевський, А. Шнайдер, К. Гадачек, В. Гребеняк, А. Кірко, Г. Оссовський. На увагу заслуговують могильники ранньоскіфського часу біля с. Сапогів, Більчі Золотому. На основі зібраних фактологічних матеріалів А. Кірко зробив висновок про те, що одночасно поряд з похованням типу трупопокладень використовували метод кремації, навіть у межах однієї культури. До цього часу вчені вважали, що трупоспалення є характерним обрядом лише для пізніших епох. Дослідник на основі власних розкопок спростував цю тезу і довів, що кремація характерна і для пам'яток періоду бронзової доби.

Центральне місце у плані археологічного вивчення краю дослідники Ставропігії відводили стольним городам, насамперед, Галичу, Звенигороду і Теробовлі. Такий підхід з боку українських вчених в умовах існування певних протиріч між польською та українською археологічними школами мав на меті показати коріння української держави і прослідкувати яскраві сторінки свого минулого.

Археологічна діяльність львівської Ставропігії досліджуваного періоду пов'язана з діяльністю І. Шараневича, який розкопками у Галичі вніс значний вклад у розвиток української археології. Стаціонарні археологічні дослідження І. Шараневича в Галичі із невеликими перервами припадають на 1882–1888 рр. Загалом у результаті розкопок 1882–1885 рр. виявлено та досліджено фундаменти 7 об'єктів.

Іншою пам'яткою, що цікавила діячів Ставропігії, був Звенигород, археологічні дослідження якого розпочалися в останній чверті XIX ст. Одним з перших дослідників території міста, був І. Шараневич. Під час археологічних розкопок, які розпочалися у 80-х роках XIX ст., було знайдено велику кількість виробів з каменю, кременю й кераміки, що відносились до кам'яного віку та княжої доби.

Найбільшим відкриттям І. Шараневича стали розкопки (1895–1897) могильника висоцької культури біля с. Чехи Бродівського району. Дослідження могильника проводились разом (окремими розкопками) І. Шараневичем і М. Грушевським, який представляв НТШ. Весною 1895 р. І. Шараневич провів попередні розкопки в с. Чехи і Висоцько. Знахідки дали можливість І. Шараневичу зробити класифікацію пам'яток. Поховання були окреслені, як аналогічні до поховань у Городниці та Раковці й датовані римським часом.

М. Грушевський провів розкопки висоцького могильника на високому методичному рівні, оскільки він переніс кращі методи археологічних досліджень київського (В. Антонович) центру до Львова.

Аналіз речового матеріалу дав можливість М. Грушевському виділити пам'ятку в окрему культуру і надати їй назву за місцем знаходження – культура Чехи-Висоцько. Однак у датуванні могильника М. Грушевський допустив помилку, оскільки відніс могильник до ранньоримського часу. Пізніші дослідження В. Гребеняка та Т. Сулімірського довели приналежність могильника в

Чехах до другої чверті I тис. до н.е. Роботи на могильнику були першими розкопками, проведеними на високому фаховому рівні. Про це свідчать докладна фіксація матеріалів, вивчення стратиграфії пам'ятки, детальний аналіз речового комплексу, спроба пошуків аналогій з іншими культурами. Із розкопок могильника залишилися ситуаційні плани та фотоматеріали, що свідчить на користь професіоналізму дослідників.

Дослідження могильника Чехи-Висоцько стали новим етапом розвитку археологічної науки у Львові. Саме на прикладі цієї пам'ятки бачимо якісні зміни, що відбулися в археологічних дослідженнях у 1890–х рр. Археологічна діяльність М. Грушевського охоплює короткий період наукової діяльності вченого, однак його польові дослідження мали вплив на подальші наукові роботи про найдавніше минуле.

Археологічні роботи Львівського університету пов'язані з діяльністю К. Гадачека. Сфера наукових інтересів К. Гадачека не обмежувалась конкретною археологічною культурою чи хронологічним періодом. Перші польові дослідження припадають на 1898–1899 рр., коли у с. Неслухові теперішнього Кам'яно-Буського р-ну на Львівщині він проводив розкопки багаточарового поселення та поховань тшчинецько-комарівської культури. Однак рівень тогочасних методів археологічних досліджень не дав можливості молодому науковцю правильно зорієнтуватися у типології матеріалів. Зокрема матеріали раннього середньовіччя та Київської Русі він відніс до культури полів поховань.

У 1905 р. К. Гадачек провів розкопки у с. Гаць поблизу Пшеворська, де вивчено 180 інгумаційних поховань. Могильник біля Пшеворська дослідник датував II–III ст. н.е. К. Гадачек описав низку подібних пам'яток із території Західного Побужжя і Подністер'я. Пізніше ці пам'ятки були об'єднані в окрему пшеворську культуру.

До числа найвидатніших досягнень К. Гадачека належить дослідження поселення трипільської культури в ур. Обоз біля с. Кошилівці на Тернопільщині (1906–1912). К. Гадачек, вперше у вивченні культури, докладно описав процес польового дослідження.

У 1905 і 1907 рр. К. Гадачек проводив обстеження літописного Пліснеська. Він вперше зробив топографічний план Пліснеського городища, провів візуальне обстеження валів, ровів та доріг, визначив місця, де знаходилися в'їзні ворота до городища, а також заклав кілька траншей на його дитинці.

Серед молодих археологів, які з'являються у Львові на початку XX ст., особливе місце належить В. Гребеняку. Сферою його наукових зацікавлень у галузі археології була висоцька культура. В. Гребеняк був єдиним, окрім Л. Нідерле, хто більш-менш точно визначив приналежність висоцьких пам'яток. Він першим подав інформацію про могильник висоцької культури у с. Гончарівка Золочівського району на Львівщині. Комплексно зіставивши пам'ятки висоцької культури дослідник, аргументував їх окремішність у колі сусідніх культур.

На третьому етапі розвитку археології не останню роль в археологічних дослідженнях продовжують відігравати випадкові знахідки, зокрема, Михалківські скарби, Молотівське срібло, скарб із с. Комарники.

Важливе значення для розвитку науки належало ретельній та своєчасній публікації результатів польових досліджень. Серед видань у яких було відображено роботу львівських археологів відзначимо збірники “Przegląd archeologiczny”, “Записки НТШ”, “Teka konserwatorska”, які виходили у Львові, а також монографічні роботи дослідників у яких найповніше відображено процес і результати археологічних робіт на території Східної Галичини.

У **висновках** узагальнено результати дослідження, сформульовано основні його положення, що виносяться на захист:

1. Впродовж XIX – початку XX ст. відбувається процес формування археології як самостійної науки. На основі аналізу комплексу джерел та публікацій у розвитку археології виділяємо три етапи: I етап (поч. XIX–1848) окреслюється випадковими знахідками; у літературу потрапляють лише предмети музейної вартості; II етап (1848–1875) – впродовж цього етапу поступово простежується перехід до планових археологічних досліджень, але археологія ще не займає належного місця в системі гуманітарних наук. Переважну більшість матеріалів становлять випадково виявлені знахідки, лише незначний відсоток займають дослідження А. Петрушевича, А. Кіркора, А. Шнайдера; III етап (1875–1914) – характеризується створенням низки науково-дослідних археологічних організацій. Археологією в цей час займалися І. Шараневич, К. Гадачек, М. Грушевський, І. Коперницький, В. Гребеняк та ін., які застосовували найновіші методи археологічних досліджень. Основне місце на цьому етапі розвитку належить польовим археологічним дослідженням, проведеним в Кошиловцях, Чехах, Висоцьку, Більчі-Золотому, Пшеворську, Липиці, Пліснеську, Галичі, Звенигороді та багатьох інших населених пунктах.

2. У XIX ст. Львів відігравав роль одного з провідних археологічних центрів Галичини. У Львові відзначалася археологічна діяльність цілої низки наукових установ Оссолінеум, музей Любомирських, музей Дідушицьких, Львівський університет та ін.).

3. Біля витоків археології стояли люди, які займалися колекціонерством (сім'ї Грабовських, Садовських, Г. Любомирський, С. Вроновський, Г. Павліковський, Л. Сапега). Приватні колекції прислужилися до створення перших музейних збірок з окремими археологічними відділами.

4. У процесі формування археологічної науки у Львові важливе значення належало археологічним виставкам, проведеним у Львові (1861, 1885, 1888–1889) та у Відні (1873). Вони ілюструють результат накопичення і процес зацікавлення археологічними знахідками, а також показують поступовий перехід від колекціонування предметів музейної вартості до фахових археологічних досліджень, опертих на конкретні наукові методи.

6. Визначальним чинником, який засвідчив розвиток археологічної науки у Львові, стало створення та активна діяльність низки наукових товариств, гуртків, осередків, які у другій половині XIX ст. визначають археологію, як один із пріоритетних напрямків досліджень. До них, насамперед, належить Крайове археологічне товариство, Ставропігійський інститут, Наукове товариство імені Шевченка та Львівський університет.

Певні здобутки у збереженні та науковому опрацюванні археологічних матеріалів у останній чверті XIX ст. мали Музей Дідушицьких, Народний дім, Національний музей.

7. Львівську археологію у XIX – початку XX ст. представляли А. Петрушевич, І. Шараневич, М. Грушевський, К. Гадачек, В. Гребеняк, Б. Януш, а також польські археологи Г. Оссовський, А. Кіркор, І. Коперницький, В. Пшибиславський, В. Деметрикевич.

8. У XIX – поч. XX ст. львівські археологи відкрили та дослідили велику кількість пам'яток. Для історії науки важливе значення має відкриття культур, зокрема висоцької, липицької, пшеворської. В цей же час локалізовано княжі столиці Звенигород та Галич, виявлено сенсаційні знахідки – Збруцький ідол, Михалківські скарби.

Отже, впродовж XIX – поч. XX ст. археологія пройшла три етапи розвитку і посіла окреме місце у системі наук. Львів став визнаним центром археологічної науки.

Список опублікованих праць за темою дисертаційного дослідження

1. Булик Н. Дослідження Крайовим археологічним товариством історичних пам'яток Галичини в кінці XIX ст. // Матеріали II наукової краєзнавчої конференції “Історичні пам'ятки Галичини”, 21 листопада 2002 р. м. Львів. – Львів, 2003. – С. 302–305.
2. Булик Н. Діяльність Крайового археологічного товариства у Львові в останній чверті XIX ст. // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів, 2003. – Вип. 6. – С. 196–203.
3. Булик Н. Археологічна виставка 1885 року у Львові // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів, 2004. – Вип. 7. – С. 177–184.
4. Булик Н. До питання про формування археологічної науки в Галичині у XIX столітті // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Львів, 2005. – Вип. 9. – С. 372–385.
5. Булик Н. Кароль Гадачек (1873–1914): нові матеріали до наукового портрету // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів, 2005. – Вип. 8. – С. 151–157.
6. Булик Н. З історії археологічних досліджень у Східній Галичині в XIX – на початку XX ст. // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Львів, 2006. – Вип. 10. – С. 298–317.
7. Булик Н. Охорона археологічних пам'яток у Східній Галичині у XIX ст. // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів, 2006. – Вип. 9. – С. 58–66.

АНОТАЦІЯ

Булик Н.М. Археологічна наука у Львові у ХІХ – на початку ХХ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2007.

У дисертації на основі опрацювання широкого кола джерел та літератури розкрито процес зародження і розвитку археології, виділено основні осередки, довкола яких зосереджувалися археологічні дослідження у Львові, розглянуто їх роль у формуванні археології як самостійної науки. Показано значення археологічних виставок та з'їздів другої половини ХІХ ст. у процесі становлення археологічної науки. Введено до наукового обігу матеріали, присвячені створенню та діяльності при кафедрі класичної археології та праісторії Львівського університету “Академічного гуртка любителів археології”. Акцентовано увагу на історії польових досліджень І. Шараневича, М. Грушевського, К. Гадачека. Вперше комплексно розглянуто археологічні дослідження на території Східної Галичини, виділено три етапи розвитку археології та створено карти відкритих та досліджених пам'яток ХІХ – поч. ХХ ст.

Ключові слова: археологічний осередок, Східна Галичина, Крайове археологічне товариство, консерватор пам'яток, археологічна виставка, кафедра класичної археології та праісторії.

АНОТАЦІЯ

Булык Н. М. Археологическая наука в Львове в ХІХ – начале ХХ ст. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.06 – историография, источниковедение и специальные исторические дисциплины. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. – Львов, 2007.

В диссертации на основе изучения обширного круга источников и литературы рассматривается процесс зарождения и развития археологии, установлены учреждения и институты вокруг которых были сосредоточены археологические исследования во Львове и рассмотрена их роль в становлении археологии как самостоятельной научной дисциплины. Показано значение археологических выставок и съездов второй половины ХХ века для развития археологической науки. Представлены не известные материалы, касающиеся истории создания и главных аспектов деятельности “Академического кружка любителей археологии”, функционировавшего при кафедре классической археологии и праистории Львовского университета. Акцентируется внимание на истории полевых исследований И. Шараневича, М. Грушевского, К. Гадачека. Впервые проведен комплексный обзор полевых исследований на

территории Восточной Галичины, вычленены три основных этапа развития полевой археологии, созданы карты археологических памятников открытых и исследованных в XIX – начале XX ст.

Ключевые слова: археологический центр, Восточная Галичина, Краевое археологическое общество, консерватор памятников, археологическая выставка, кафедра классической археологии и праистории.

ANNOTATION

Natalia Bulyk. Archaeological research in L'viv during XIX – beginning of XX centuries. – Manuscript.

Dissertation is submitted for receiving the scientific degree of a doctor of history by specialization 07.00.06 – historiography, sources researching and special historical disciplines. – Ivan Franko National University in L'viv, 2007.

The process of rising and development of archaeological research in Eastern Halychyna during XIX – beginning of XX centuries is analyzed in this thesis on the basis of extended research of numerous archival sources and secondary literature. At the same time, institutions, which influenced this process, received special attention. The dissertation traces formation of archaeological center in L'viv and its connection with other archaeological schools. During the initial stage of development of archaeology as distinct scientific discipline in L'viv such institutions as University and Ossolineum played a leading role in this process. In the period between 1875–1914 growing importance of this discipline was connected to the Provincial Archaeological Society, the Stavropigiian Institute, the Shevchenko's Scientific Society, and L'viv University. They carried out such activities as field researches, cameral investigations, creating of archaeological departments in museums, and publication of materials. Academic contacts between scholars from L'viv and other regions of Ukraine and Europe as well as participation of archaeologists from L'viv in the international archaeological assemblies are discussed in the thesis. Activity of such scientists as Adam Kirkor, Gotfrid Ossovski, Izydor Kopernyc'ki are analyzed as particularly important case studies. Formation of archaeological collections in L'viv museums is investigated in length. Main attention is paid to Didushitski's Museum, "Folk House", and National Museum. The influence of archaeological exhibitions and assemblies of the second half of XIX century on the process of development of archaeology in the region is researched. Special place is given to research of the exhibition in 1885 and the Assembly of Polish and Ukrainian archaeologists, which were organized on high scientific level. Activity as well as general directions of researches of scientists from Polish and Ukrainian archaeological schools are analyzed. Results of field researches carried out by the most famous L'viv archaeologists, such as Izydor Sharanevich, Mykhailo Hrushevski, Karol' Hadachek, are described. Materials dedicated to the establishment and activity of the "Academic Society of Friends of Archaeology" (1909) are presented. These documents were not widely known before. This dissertation is

the first attempt to analyze field archaeological excavations on the territory of Eastern Galicia (Halychyna) in complex. Three periods of development of the field of archaeology are distinguished. Moreover, the map of sites, where excavations took place during this period of XIX – beginning of XX centuries has been created. The first stage (beginning of XIX – 1848) is characterized by casual findings; only materials which have had special value for museums were described in the academic literature. In the second period (1848–1875) the tendency to the dominance of planned archaeological research is evident, but it has not been included into the system of human sciences. The casual findings are dominant and only small part of presented materials were coming from the excavations carried out by Antoni Petrushevych, Adam Kirkor, and Antoni Shnaider. The most prominent feature of the third period (1875–1914) is establishment of a group of academic archaeological institutions. Mykhailo Hrushevski, Karol' Hadachek, Izydor Sharanevich, Izydor Kopernyc'ky, and Volodymyr Hrebniak were the most famous researchers of this period. The important field researches were carried out in Koshilivtsi, Chekhy, Vysots'ke, Bil'che-Zolote, Lypytsia, Plisnes'k, Halych, and Zvenyhorod. So, on the basis of extensive research we can state that during the overall period of XIX – beginning of XX centuries archaeology had three stages of development and at the end of XIX it has finally occupied own place in the academic system as one of discipline.

Key words: archaeological center, Eastern Galicia (Halychyna), Provincial Archaeological Society, conservator of sites, archaeological exhibition, Chair of classical archaeology and prehistory.

Підписано до друку 04.04.2007
Папір офсетний. Спосіб друку – різнографія.
Формат 60×90/16. Ум. друк. арк. – 0,9
Тираж 100 прим. Замовлення № 125

Видавничий центр
Львівського національного університету
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Дорошенка 41.